

СЫЛКОНАВЫ ВЕК

Сучасная цывілізацыя разьвіваецца такім чынам, каб вызваліць чалавека ўжо ня толькі ад фізычнае, але і ад інтэлектуальнае працы. Нашыя рэчы робяцца ўсё больш разумнымі, іх саміх вакол нас усё болей, і хто ведае, ці ня будзе чалавек паступова выціснуты на пэрыфэрыю грамадства, ці ня станецца ён рэліктавым відам, чарговым пэрсанажам Чырвонай кнігі?

На думку францускага культуроляга Эрвэ Кана, сёньня мы бачым канец эпохі нэаліту, якая доўжылася 12 тысячагодзьдзяў. Мэтай усёй папярэдняй цывілізацыі было скарэньне навакольнай прыроды. І вось, нарэшце, гэтая бітва выйграная. Пачынаецца новая, “біялітычная” эпоха: чалавек прыручыў жыцьцё ў ягоньх вонкавых праявах і цяпер імкнецца падпарадкаваць сабе нутраныя, інтымныя мэханізмы жыцьця. Мяркую, цяпер заканчваецца ўсё ж такі не Каменны, а Жалезны век і пачынаецца век Сыліконавы зь ягонымі жывымі машынамі і мэханізаванымі людзьмі. Калі чалавек заваяваў прыроду — ён перамог і самога сябе, і цяпер мусіць падзяліцца ўладаю над сьветам з новымі разумнымі расамі.

Ня ведаю, ці дойдзе калі-небудзь справа да таго, што ў машыны пачнуць убудоваць чалавечыя органы (вочы, палыцы, мозг і г.д.), але адваротны працэс ідзе даўно і хуткімі тэмпамі. Можна прыгадаць апараты штучных лёгкіх і нырак, электронныя пратэзы вачэй і вушэй, стымулятары дзейнасьці сэрца, тытанавыя косткі. Па сутнасьці, ужо першая павязка, якую старажытны чалавек наклаў свайму сябру на рану, была спробаю прыжывіць штучную скуру. Цяпер на замову Пэнтагону распрацоўваецца вопратка, якая шматкроць павялічыць фізычную моц нашага цела. Кіраваныя праз кампутар дадатковыя мускулы дазваляць, напрыклад, перастаўляць мэблю ці займацца акрабатычным сэксам бяз рызыкаў нажыць сабе грыжу.

Прыхільнікі электрыфікацыі цела кажучь, што трансфармацыя чалавека ў кібарга (*радыёмалпу?*) праз зрошчваньне нашага цела і інтэлекту зь целам і інтэлектам машыны — гэта чарговы непазьбежны віток эвалюцыі. Імплянтацыйныя тэхналёгіі, зразумела, могуць ня толькі даўкампляктоўваць пашкодзанае цела да нейкага стандартнага стану, але і радыкальна зьмяняць ягоныя функцыі праз усталяваньне новых, нязвыклых органаў. Калі-небудзь здзейсняцца таемныя мары некаторых людзей мець німб сьвятога над галавой, трэцяе вока, два пэнісы ці нейкую асаблівую прыкмету машыннага паходжаньня: рэактыўныя турбіны, колы замест ног, антэны на галаве. Для сёньняшніх людзей гэта жах, але жахі — улюбёная тэма сучаснага мастацтва, што дае ім шанец стацца нормай паўсядзённага жыцьця. Монстры складаюць ледзь не бальшыню герояў (апошнім часам — пераважна станоўчых) кіно, мультфільмаў, кампутарных гульняў, мастакоўскіх пэрформансаў.

У пэрспэктыве танная эстэтычная хірургія дазволіць бальшыні людзей зрабіцца стандартна прыгожымі ці, наадварот, ненатуральна пачварнымі (менавіта пачварнасьць будзе атаясамляцца зь індывідуальнасьцю). У кожнага знакамітага чалавека зьявляцца пазашлюбныя блізныяты. Прычым падабенства будзе ня толькі зьнешнім, бо па жаданьні можна будзе ўставіць сабе дакладна такія нутраныя органы, якія мае ўлюбёная зорка. Людзі пачнуць мяняць свае мускулы, вочы і г.д. на новыя ня толькі ў выпадку невылечнай хваробы, але і з чарговай модай. Цалкам натуральным цела ў нас

будзе толькі ў дзяцінстве, як цяпер — першыя зубы. Яго так і будуць называць — “маё малочнае цела”.

Супэрмадэлька з Каліфорніі пасля двух дзясяткаў касмэтычных апэрацыяў сталася настолькі падобная да лялькі Барбі, што на фотаздымках адрозніць іх ужо немагчыма. Калі-небудзь біялагічнае канструяванне дазволіць надаць целу якую заўгодна форму. Напрыклад, адна зь гераніяў рамана Бруса Стэрлінга “Шызматрыца” пачала трансфармацыю цела зь перабудовы залёзаў (каб мець наркатычныя рэчывы для пацалункаў у сьліне і пацець парфумаю), а потым разбудавалася да памераў гораду, у якім усе сьцены мелі вушы (і вочы), а ўся мэбля — полавыя органы.

Найвышэйшая каштоўнасьць для сучаснага чалавека — ягоная індывідуальнасьць. Можна прадбачыць зьяўленьне новых штучных расаў, у тым ліку аднаасобных. У многіх людзей будзе настолькі адрозны генэтычны код, што яны папросту ня здолеюць мець дзяцей ад звычайнага шлюбу. Але да таго часу *нараджаць людзей навучацца жывёлы і машыны*. І наадварот — фэміністкі заваююць для жанчыны права нараджаць каго заўгодна і ад каго заўгодна. Генная інжынэрыя дазваляе мець дзяцей (праз сынтэз ДНК бацькоў) аднаполым парам. Зразумела, генэтычнымі бацькамі дзіцяці могуць быць і тры чалавекі, і ўсё насельніцтва плянэты (ці не паводле аналягу такой тэхналёгіі зьявіўся на сьвет біблейскі Сын Чалавечы?).

З падобнымі парадоксамі чалавецтва ўжо сутыкалася раней — я маю на ўвазе тэхналёгіі штучнага апладненьня і “сурагатных маці”. Вядомы выпадак, калі жанчына нарадзіла ўласную ўнучку, бо дачка першай і сапраўдная маці другой была ў той час хвора. Увогуле, камбінацыі пакаленьняў цяпер могуць быць самыя розныя. Калі няма як забіць сваю сьмерць, можна паспрабаваць яе абдурць, як у свой час — Сызыф (за што і быў пакараны). Новы, несьмяротны чалавек будзе сам сабе і бацькам, і сынам, і духам. Прынамсі, шызафрэнічная ідэя Арто: “Я — мой уласны сын, бацька, маці і я”, — ужо нікому ня будзе падавацца дзіўнай.

Семя сучасных мужчынаў (асабліва ў перадавых краінах) менш жыцьцядайнае, чым было ў нашых продкаў. Калі тэндэнцыя зьмяншэньня ягонай моцы захавецца — людзі ня здолеюць працягваць род без паслугаў геннае інжынэрыі. Напрыклад, у Італіі прафэсар Сэвэрына Антыноры дапамагае мужчынам даць рады бясплоднасьці, уводзячы ў іх “лянівья” спэрматазоіды гены мышыных самцоў, што славяцца вялікай пладавітасьцю. На магчымых зьмены ў зьнешнім абліччы чалавека, кажа прафэсар, можна не зьвяртаць увагі: усё адно мільёны людзей самі нявечаць сябе да непазнавальнасьці, каб задаволіць патрабаваньні моды.

Напэўна, мэта гісторыі — зрабіць несьмяротным не чалавека, а ўсё жывое, альбо вылушчыць з максымальнай колькасьці арганізмаў жыцьцё як такое, без асаблівых прыкметаў біялагічных відаў — усеплянэтнае “цела бяз органаў” (якое можа стацца зародкам нечага звышзямнога). Верагодна, усе біялагічныя віды ўтвораць агульны генафонд, зь якога будуць браць для сябе тыя ці іншыя патрэбныя якасьці. Лебедзь, рак і шчупак пакінуць старую варажнечу і будуць цягнуць агульны воз жыцьця па чарзе ва ўсіх патрэбных накірунках.

Генная інжынэрыя дапаможа нэўтралізаваць імунную рэакцыю цела на імплантацыю электронных прыбораў і мэталёвых інструмэнтаў, органаў

іншага чалавека, расьліны (чаму паэтам не вырашчваць замест валасоў ляўравы вянок?) альбо нейкай жывёлы. Сёньня найбольш пэрспэктывнымі для перасадкі лічацца нутраныя органы сьвіньні. (У 1964 годзе чалавеку паспрабавалі прыжывіць сэрца малпы: яно спынілася ўжо праз гадзіну, бо аказалася надта слабым для нашага цела, але ў тым самым годзе быў паспяхова перасаджаны сьвіны кляпан сэрца. Потым навучыліся прыжывіць чалавеку скуру чорнай паўднёваамерыканскай сьвіньні.)

Са свайго боку, многія жывёлы і расьліны неўзабаве стануцца ў большай ці меншай ступені чалавекападобнымі. Некаторыя амерыканскія сьвіньні ўжо даюць падобнае да чалавечага малако (яго можна скарыстоўваць для вытворчасці патрэбных людзям лекаў). Гадуюцца сьвіньні з чалавечымі вантробамі (для трансплянтацыі). Крыху чалавекападобнымі робяцца нават бактэрыі: напрыклад, ім уводзяць чалавечы ген, які адказвае за сінтэз інсуліну. Бактэрыі ўспрымаюць яго як свой — і пачынаюць прадукваць гармон, вельмі патрэбны хворым на дыябэт. Менавіта паводле такога прынцыпу сёньня адбываецца вытворчасць чалавечых гармонаў росту ды іншых біялягічна актыўных рэчываў.

Уплыў цывілізацыі на іншыя формы жыцця пачаўся, вядома, нашмат раней за экспэрымэнты геннай інжынэрыі: дастаткова згадаць падобныя да чалавечых мыліцы пад галінамі яблыняў альбо мутацыі вірусаў, ад якіх абараняюцца людзі. Тысячагодзьдзі доўжыцца сэлецыя хатніх рэчаў, свойскіх жывёлаў і расьлінаў — шмат якія зь іх ужо здатныя існаваць толькі разам з намі.

Навошта мы шукаем новы лад жыцця для суседзяў па плянэце? З хрысьціянскага гледзішча, мэтаю сэлецыі й геннае інжынэрыі зьяўляецца стварэньне ня новых пародаў і біялягічных відаў, а новых абліччаў Творцы. Мы павінны не ганарыцца перад іншымі істотамі сваім розумам, а паступова абудзіць іх усіх да ўласнага духовага жыцця. Чалавек — абраны Богам біялягічны від, як гэбраі (паводле Бібліі) — абраны народ, аднак гэта толькі апірышча для прасьвятленьня ўсіх.

Усё гэта ня значыць, што паўсюль — у заапарках, ішпакоўнях, хлявах — можна будзе ўбачыць толькі людзей. Большыня прадстаўнікоў сучасных відаў птушак і жывёлаў захаваюць свой першародны выгляд і лад жыцця, а побач з каменнымі джунглямі будуць і далей расьці драўнёвыя лясы. Генэтыкі створаць безьліч новых біялягічных відаў і больш-менш дакладна ўваскрэсяць усе тыя, што загінулі мільёны і мільярды гадоў таму ў жорнах эвалюцыі альбо ў выніку бамбаваньняў з космасу.

Добра вядома, што чалавек падсвядома хоча быць богам, а жывёла — прынамсі, хатняя — хоча быць чалавекам. І таму, відаць, давядзецца ўвесці пэўныя квоты на колькасць людзей ды іншых арганізмаў, гарантаваць прапарцыянальнае прадстаўніцтва ўсіх відаў у жыцці, каб агульны экалягічны балянс заставаўся аднолькавы. Арганізмы будуць мяняцца ролямі: каму сёньня быць аленем, а каму — паляўнічым, і трэба будзе стаяць у чарзе на ператварэньне ў чалавека альбо іншую прэстыжную істоту.

Некаторыя рэчы выглядаюць больш антрапаморфнымі, чым жывыя людзі. Хрэстаматыйны прыклад — мармуровая статуя, у якую закахаўся Пігмаліён (і дамогся, каб тая ажыла). Чалавекападобных рэчаў рознага

прызначэння вядома шмат: манэкен, робот, помнік, пудзіла, баксэрская груша...

Існуюць і, наадварот, рэчападобныя людзі. Некаторыя муміі паводзяць сябе амаль як жывыя і маюць мянушку “зомбі”, хоць самі сябе называюць “шрубкамі сыстэмы” і ўсе свае дзеянні апраўдваюць тым, што “толькі выконвалі загад кіраўніцтва”. Часам з той альбо іншай рэччу атаясамняюць сябе клінічныя псыхафрэнкі і артысты (напрыклад, некаторыя мастакі ўдзельнічаюць у выставах у якасці “скульптурных” аўтапартрэтаў), але ўсё гэта менш папулярна, чым традыцыйная сьмерць і пераход цела ў бесклапотны стан трупы.

Зрэшты, ня ўсе трупы бестурботныя. Вялікія мастакі Рэнэсансу — Дзюрэр, Мікелянджэла ды інш. — здымалі скуру з нябожчыкаў, каб потым больш праўдзіва маляваць жывых. Антычныя навукоўцы Герафіл і Эразыстрат дасьледавалі мэханіку цела больш радыкальным чынам: разьбіралі на часткі яшчэ жывых злачынцаў, прыгавораных да сьмерці. Чалавека заўсёды цікавіла, што такое мы носім пад скурай. Традыцыйны кунсткамэраў і анатамічных тэатраў сёння разьвівае нямецкі мастак-паталягаанатам Гюнтэр фон Гагэнс, які вынайшаў новы спосаб муміфікацыі, “больш надзейны і эфэктыўны, чым нават старажытнаэгіпэцкі”. Зь нябожчыка здымаюць скуру і зьмяшчаюць яго ў ванну з ацэтонам пры мінус 25°C, каб растварыць тлушч і натуральныя вадкасьці цела (Дантэ меў рацыю, што “пекла халоднае”; тое самае маглі б пацвэрдзіць і вязьні Гулагу). Потым цела прасыхаюць сыліконам і, нарэшце, ацвярджаюць у газавай камэры ў той ці іншай скульптурнай паставе — напрыклад, гульца ў шахматы. Выстава “Сьвет цела” ў Музэі тэхналёгіі і рамэстваў Мангайму мела ашаламляльны поспех: яе наведалі 700 тыс. чалавек. Нічога амаральнага ў сваім мастацтве доктар фон Гагэнс ня бачыць: усе экспанаты ён скарыстоўвае зь пісьмовага дазволу былых уладальнікаў. Свае цэлы для пасьмяротнай муміфікацыі яму дораць па некалькі чалавек штодня. Большыню муміяў доктар прадае (цэлая каштуе да 30 тыс. даляраў) навучальным установам, лябараторыям і калекцыянэрам. Напэўна, ахвяравальнікаў вабіць менавіта магчымасьць пасьмяротнага захаваньня *таварнага выгледу* свайго люблага цела.

Многія людзі ахвотна даюць дазвол на разбор сваіх “нованароджаных” — вызваленых з-пад улады арганізму — органаў для перасадкі альбо для вытворчасці лекаў. Напэўна, прыемна ўсьведамляць, што былыя часткі твайго цела выратуюць чужое жыцьцё, але можна ўбачыць тут і надзею перажыць, хай сабе і часткова, уласную сьмерць.

Некаторыя органы і рэчывы (перш за ўсё кроў) могуць зьмяніць некалькі гаспадароў. Калі ня гены, дык нашыя атамы так і будуць вандраваць з аднаго цела ў іншае ажно да апошняга пакаленьня людзей. Няма сумневу, што і ў нас саміх жывуць часьцінкі Адама і Евы.

Часткі цела, неабходныя для трансплянтацыі, можна вырасьціць у адмысловым інкубатары, дзе імітуюцца натуральныя ўмовы жаночага ўлонья. Калі, напрыклад, для перасадкі патрэбныя толькі сэрца і скура, то апроч іх у жывым ценю пацыента амаль нічога й ня будзе. Генная інжынэрыя дазваляе запраграмаваць эмбрыён такім чынам, каб рост неабавязковых органаў быў спынены.

Мэдыкі спрачаюцца, ці варта лічыць штучна створаную істоту без галавы паўнапраўным чалавекам. Кажуць, калі жабка ці чалавек

нараджаюцца без галавы, яны ўжо ня могуць лічыцца прадстаўнікамі свайго віду, а зьяўляюцца толькі наборам жывых клетак, і таму нічога амаральнага ў новых тэхналягіях трансплянтацыі няма. У нябожчыкаў, дарэчы, органы для перасадкі таксама забіраюць толькі пасля канстатацыі сьмерці мозгу. (Нямецкі філёзаф Макс Шэлер меў рацыю, што мозг у чалавека зьяўляецца органам сьмерці: сабака ці конь яшчэ захоўваюць здольнасьць да мноства дзеяньняў і тады, калі з галавы ў іх прыбралі мозг, а чалавек да такога ня здатны. Прусак можа жыць без галавы некалькі месяцаў.)

Прыхільнікі каліфарнійскае сэкты “экстрапістаў” вераць, што розум можа перажыць сьмерць цела: трэба толькі своечасова закансэрваваць мозг (альбо ягоную электронную матрыцу), а потым падшыць да яго новае цела. Адразу пасля сьмерці *наплечнікі* (удалае беларускае слова) адразаюць чалавеку галаву і зьмяшчаюць яе ў вадкі азот, дзе яна будзе захоўвацца да таго часу, пакуль нашчадкі не навучацца ажыўляць мозг і перасаджваць яго ў новае цела — такое самае ці яшчэ зручнейшае. Некаторыя першабытныя плямёны таксама мелі звычай захоўваць чарапы альбо высушаныя галовы продкаў у адмысловых барабанах. Падчас сьвятаў чарапы даставаліся і ўдзельнічалі ў грамадзкім жыцьці племя разам з новымі людзьмі. Між іншым, у падобным стане зьнерухомленага жыцьця існуюць споры грыбоў і бактэрыяў, насенне расьлінаў, замарожаныя эмбрыёны людзей і жывёлаў. У якасьці семя, зь якога ў спрыяльных умовах можа вырасьці чалавек, у каліфарнійскіх сэктантаў выступае галава, але для адбудовы арганізму дастаткова мець кропельку крыві ці волас нябожчыка.

Наш цяперашні мозг мае 10 млрд. нэўронаў, кожны зь якіх можна лёгка змадэляваць на кампутары. Калі мы празь нейкі час зможам змадэляваць працу адразу ўсіх нэўронаў, чалавек як асоба зробіцца несьмяротным. Ён будзе жыць у новым, электронным целе, зможа падарожнічаць у тэлекамунікацыйных сетках і будзе мець амаль неабмежаваныя магчымасьці ў навучаньні і мысьленьні. Жыцьцё ў віртуальнай рэальнасьці будзе ня лепшым і ня горшым за фізычнае. Прынамсі, маніпуляваць чалавечай сьвядомасьцю можна з аднолькавым посьпехам і там, і тут. Галоўная перавага (альбо загана) кібэрпрасторы — тое, што там усё адбываецца хутчэй і можа бясконца паўтарацца.

Каб уваскрэсіць чалавека, недастаткова клянаваць (разам зь іншымі органамі) ягоны мозг. Сам па сабе мозг — гэта *tabula rasa*. Трэба скапіяваць сьвядомасьць чалавека, усе ягоныя “я” — памяць, звычкі, стыль мысьленьня. Калі здымаць копію асобы ў нейкі канкрэтны момант (напрыклад, перад сьмерцю) — захаваецца толькі вельмі тонкі слой думак і адчуваньняў, вельмі кароткі фрагмэнт псыхічнага жыцьця, а трэба запісаць як мага больш з таго, што чалавек калі-небудзь бачыў, згадваў, уяўляў сабе і прадчуваў. Увесь гэты велізарны масіў інфармацыі можна адрэдагаваць яшчэ падчас запісу, але найлепш было б скапіяваць яго цалкам. Напрыклад, на ўзор тэхналягіі “чорнае скрыні”, якую абсталяваны кожны самалёт: трэба яшчэ ў маленстве імплянтаваць у мозг мікрачып, які зьбіраў бы ўсю інфармацыю пра жыцьцё гаспадара, рэгістраваў бы траекторыі ягоных думак і адчуваньняў. Зразумела, час ад часу гэтыя “скрыні” ў галаве давядзецца мяняць, бо скласьці ўсе ўчынкi і мары ў адну даволі складана. Яшчэ лепш падлучыць да мозгу больш простае прыстасаваньне з антэнай, каб інфармацыя назапашвалася звонку цела — у хатнім кампутары альбо на спадарожніку.

Што можа быць больш натуральным за сьмерць? Але чалавек — надта недасканалая жывёла, каб ва ўсіх справах кіравацца інстынктамі і жыць у згодзе з прыродай. Менавіта нежаданьне паміраць ператварыла калісьці малпу ў чалавека і потым выгнала нашых продкаў зь лесу ў горад, прымусіла будаваць шпіталі й музэі. Чалавек не схацеў “чакаць міласьціны ад прыроды”: ён сам спрабуе даць прыродзе новыя, больш літасьцівыя законы, і ў тым ліку — скасаваць пакараньне сьмерцю, да якога прыгаворана ўсё жывое.

Машынны спосаб ратаваньня вабiць людзей непараўнальна больш, чым шлях iндывiдуальнага ўдасканаленьня, — сваім дэмакратызмам, арыентацыяй на масавыя вытворчасьць і спажываньне здароўя, прыгажосьці й розуму. Хiмiчныя лекi дапамагаюць амаль усiм хворым, а малiтвы — толькi абраным. Эвалюцыя тэхнiкi, што доўжыцца на працягу ўсёй гiсторыi (лад нашага жыцця зьмяняюць не палiтыкi, а вынаходнiкi), мае забяспечыць чалавека калi ня сэнсам, дык новымi спосабамi ўцёкаў ад сьмерцi.

Напрыклад, ён можа загадаць машынам разабраць сваё цела на асобныя малекулы (а свой розум — на асобныя электрычныя iмпульсы) і сабраць патрэбную колькасць копіяў-двайнікоў такога ж самага памеру, крыху вышэйшых альбо нябачных безь мiкраскопу. Некаторыя людзi, напэўна, увогуле зьнікнуць з твару зямлi й будуць далей iснаваць у выглядзе аблокаў кiбэрнэтычнага пылу, расьцярушанага памiж зоркамі, альбо тых нябёсных целаў, якiя можна з такога пылу зьяліць. “Ты — пыл, і вярнесься ў пыл”, — сказаў Творца на разьвiтаньне Адаму.

Будзе пераможаны і жах перад несъмяротнасьцю — бясконцым iснаваньнем у адным узросьце й аблiччы. Перамена полу ўжо сталася звычайнай зьявай, а ў пэрспэктыве, калi хiрургiчныя апэрацыi, гармоны *etc.* стануцца больш таннымi, а ўсялякiя забабоны канчаткова зьнікнуць, чалавеку давядзецца самому, нiбы вопратку ў краме, выбiраць сабе расу, пол, узрост, вагу цела і, адпаведна, лад жыцця. Па сутнасьцi, целу можна будзе надаць якую заўгодна форму, а праз праграмае забеспячэньне мозгу — перапісаць пры патрэбе нанова памяць, характар, палiтычную арыентацыю і ўсю асобу наогул.

Для перасяленьня душы ў iншае цела ня трэба будзе чакаць сьмерцi. Чалавек возьме ва ўласныя рукi частковы кантроль над мэханiзмам рэiнкарнацыi: будзе выбiраць сам, ад якiх бацькоў альбо зь якой машыны лепш зьявіцца на сьвет у наступны раз. I тады найбольш iстотнай фiлязофскай праблемай станецца ўжо не пытаньне пра самагубства (паводле Камю, галоўнае для нас — вырашыць, цi вартае жыцьцё высiлкаў, каб быць пражытым), а пытаньне пра *саманараджэньне*: у якiм выглядзе і колькi разоў варта вяртацца сюды. Дызайнэрскае праектаваньне цела дазволiць кожнаму стацца амаль такiм жа шматаблiчным, якiм пакуль можа быць хiба што Бог, якога мы бачым штодня ў выглядзе зорнага неба, палаючага хмызьняку, тэлевізара альбо нейкай iншай iстоты цi рэчы.

Зьнікне патрэба вучыцца новым прафэсiям, мовам цi танцам — дастаткова будзе замянiць пад фрызурай адну мiкрасхему iншай. Першыя электронныя стымулятары пачалi закладаць у чалавечы мозг яшчэ ў 1986 г. (яны перашкаджаюць некантралюемым рухам цела пры хваробе Паркiнсона). З дапамогай стымуляцыi электродамі зрокавых ды iншых нэрваў можна

бачыць і адчуваць тое, што адчуваў раней (у запісу) альбо адчувае цяпер (у жывой трансляцыі) іншы чалавек. Такім чынам, нябожчыкі змогуць час ад часу ажываць у чужой сьвядомасьці — запазычваць чужое цела цалкам альбо дзяліць яго ў нейкай прапорцыі з гаспадаром.

Імплянтацыю новых органаў і прыладаў для мысьленьня можна зьдзейсьніць, вядома, ня толькі на чалавечым целе. Уяўленьне малюе канцылярскага пацука, які займаецца справаводзтвам замест чалавека. Па сутнасьці, усялякую жывёлу можна ператварыць у *сapiенса* — інтэлектуальна амаль роўную нам істоту, і зрабіць гэта нават лягчэй, чым адшукаць невядомых братоў па розуму ў космасе. Зьнявераныя ў зямных уладах рамантыкі чакаюць, калі ж нарэшце прыляцяць іншаплянэтнікі й растлумачаць нам, як трэба жыць. Але больш верагодна, што самі людзі разам з жывёламі ператворацца ў прыхадняў, прычым будзе здавацца, што ўсе мы сабраліся тут з розных плянэтаў.

Мэтаю звалюць жыцьця на Зямлі, магчыма, сапраўды зьяўляецца стварэньне з жывёлаў альбо зь людзей-дабраахвотнікаў новых разумных расаў для расьсяленьня па іншых плянэтах зь непрыдатнымі для нас умовамі існаваньня (з мэтанавай атмасфэрай, напрыклад). Некаторыя гісторыкі мяркуюць, што ніякіх прыхадняў, анёлаў, адзінарогаў і г.д. ніколі не існавала. Калі гэта так — мы павінны стварыць іх самі.

Далей нас чакае зьяўленьне дзіўных істотаў-“кактэйляў” з часьцінак і думак людзей і разумных прадметаў. Праблема пазашлюбных сувязяў павінна зьнікнуць, бо мужу ці жонцы можна будзе надаць якое заўгодна аблічча. Страцяць сэнс і крадзёж, і падман, і забойства. Чалавек зь мільёнам лёсаў будзе такі ж нэўтральна-бязгрэшны, як само чалавецтва. Кібэр- і біятэхналёгіі дазваляць ператварыць усялякую думку ў праўду — прынамсі, ажыццявіць усе мэтафары і гіпэрбалы, назапашаныя паэтамі й журналістамі. Мастакі змогуць, нарэшце, фізычна растварыцца ў сваіх фарбах і размаўляць адтуль з глядачамі, а акторы — ператварыцца на малекулярным узроўні ў сваіх герояў і рэальна ўзнаўляць падзеі сусьветнае гісторыі, фантазіі драматургаў і ўласныя сны. Мы паспрабуем па чарзе ўвасобіць у яву ўсе мастацкія творы і развагі філёзафаў мінулых эпохаў. І наадварот, усялякую драбнютку рэч ці жывую істоту мы зробім галоўнай дзейнай асобай адпаведнага мастацкага твору.

Прыкладна адначасна з гарантаваньнем кожнай разумнай істоце права на несьмяротнасьць (а можа, і раней) зьявяцца тэхналёгіі татальнай утылізацыі адкідаў, перапрацоўкі абсалютна ўсяго сьмецьця ў новыя тавары. Экалягічна дасканалы сьвет бязь сьмецьця будзе ў той самы час і сьветам бязь сьмерці, дзе нават рэчы не паміраюць назаўжды.

Напэўна, звычайных людзей будзе нараджацца ўсё менш і менш, але чалавецтва ўсё адно будзе пашырацца за кошт чалавекападобных мэханізмаў і арганізмаў. Вынікам бясконцага вынаходзтва новых рэчываў, біялягічных відаў і словазлучэньняў павінна стацца ператварэньне паўсюднага “няма” ў “можа быць”, недасканалай рэчаіснасьці — у сьвет роўных магчымасьцяў, дзе кожны мае па чарзе стацца ўсімі іншымі жывымі ці амаль жывымі істотамі. Зразумела, і сабою ў тым ліку: у бязьмежным шэрагу “мы” знойдзецца месца для ўсялякага “я”.